

KSIĘGA JUBILEUSZOWA
z okazji 90-lecia
Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji
Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

WYDAWNICTWO KUL

KSIĘGA JUBILEUSZOWA

z okazji 90-lecia
Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji
Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

Zespół redakcyjny

Antoni DĘBIŃSKI

Małgorzata GANCZAR

Stanisław JÓŹWIAK

Agnieszka KAWAŁKO

Małgorzata KRUSZEWSKA-GAGOŚ

Hanna WITCZAK

WYDAWNICTWO KUL
LUBLIN 2008

Maciej Jońca*

IV. Katedra Prawa Rzymskiego

1. Nauka i nauczanie prawa rzymskiego na KUL

1.1. W latach 1918-1944

Historia prawa rzymskiego na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim jest związana nierozzerwalnie z dziejami Uczelni. Katedra Prawa Rzymskiego istniejąca w strukturach Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL szczyli się zaś mianem jednej z najstarszych jednostek organizacyjnych w historii Uniwersytetu.

W pierwotnej strukturze Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, powstałego w roku 1918¹, znalazły się dwa wydziały prawne: Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych oraz Prawa Kanonicznego i Nauk Moralnych. Plan studiów obu tych Wydziałów obejmował zajęcia z prawa rzymskiego².

Prawo rzymskie jest wykładane studentom prawa kanonicznego KUL nieprzerwanie od roku 1918 do dnia dzisiejszego (1918-1923 w ramach Wydziału Prawa Kanonicznego i Nauk Moralnych, 1923-1983 – Wydziału Prawa Kanonicznego, 1983-1989 – Wydziału Prawa Kanonicznego i Nauk Prawnych, 1989-1999 – Wydziału Prawa Kanonicznego i Świeckiego, a od 1999 do dziś – Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji). W roku 1952 odgorną decyzją władz państwowych zlikwidowano Sekcję Prawa na Wydziale Nauk Społeczno-Ekonomicznych, w związku z czym świeckie studia prawnicze na KUL zostały na wiele lat zawieszono. Ten stan rzeczy przetrwał do roku 1983, w którym powołano Sekcję Prawa Świeckiego. Od tego momentu, w ramach jednego już Wydziału, wznowiono

* Dr Maciej Jońca jest adiunktem w Katedrze Prawa Rzymskiego.

wykłady z prawa rzymskiego także dla studentów prawa, nadal kontynuowane.

Z chwilą powstania Uniwersytetu w roku 1918 wykład z prawa rzymskiego na obu Wydziałach powierzony został prof. Jerzemu Fiedorowiczowi. Badacz ten odbył studia prawnicze na uniwersytetach w Odessie oraz Petersburgu. W roku 1916 uzyskał tytuł magistra prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego³, następnie pracował kolejno jako asystent i docent prywatny w zakresie prawa cywilnego i handlowego na Uniwersytecie w Petersburgu⁴. Podczas studiów miał okazję uczyć się na wykłady prowadzone przez jednego z najwybitniejszych rosyjskich romanistów swoich czasów – Josifa Pokrowskiego⁵. Do tego doświadczenia chętnie nawiązywał w późniejszym okresie i fakt ten zaznaczył w *curriculum vitae* sporządzonym na użytek KUL⁶. Prof. Fiedorowicz na stałe mieszkał w Warszawie, gdzie wykonywał również zawód adwokata, a do Lublina dojeżdżał systematycznie z wykładami. W latach 1918-1923 prowadził wykłady *Historia prawa rzymskiego* oraz *System prawa rzymskiego*⁷. Od roku 1923 powierzono mu własne seminarium z prawa rzymskiego⁸. Jego zainteresowania naukowe koncentrowały się jednak głównie na prawie handlowym, wykładanym przez niego na KUL równoległe do roku 1931, co sprawiło, że nie pozostawił po sobie śladów w literaturze romanistycznej.

Największy wkład w rozwój nauki prawa rzymskiego na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w okresie międzywojennym wniósł ks. prof. Henryk Insadowski⁹. W roku 1912 przyszły romanista i kanonista ukończył seminarium duchowne we Włocławku i przyjął święcenia. Wkrótce podjął studia w Rzymie na Wydziale Prawa Kanonicznego Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego, na którym uzyskał tytuł bakałarza, a następnie, w roku 1913, licencjata¹⁰. W kolejnym okresie przebywał na przemian w Polsce i w Rzymie, gdzie pracował nad rozprawą doktorską. W latach 1918-1920 pogłębiał swą wiedzę, studiując wybrane zagadnienia prawne na Wydziale Prawa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego¹¹. Podczas pobytu w Warszawie miał okazję uczyć się na zajęcia takich naukowych sław jak¹²: prof. Ignacy Koschembar-Łyskowski (prawo rzymskie)¹³, prof. Przemysław Dąbkowski (prawo prywatne polskie)¹⁴ czy prof. Leon Petrażycki (socjologia)¹⁵.

Na początku 1919 roku ks. Insadowski udał się na krótko do Rzymu, gdzie na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim obronił doktorat z zakresu prawa kanonicznego¹⁶. Do kraju powrócił latem tego samego roku jako kapelan 3 Pułku Artylerii Ciężkiej będącego częścią III Korpusu Błękitnej Armii gen. Józefa Hallera. Po przybyciu

do Warszawy otrzymał urlop „celem prowadzenia studiów na Uniwersytecie Warszawskim”¹⁷.

W roku 1920 ponownie udał się do Rzymu, by poświęcić się dalszym badaniom prawa rzymskiego, filozofii prawa oraz prawa cywilnego, tym razem w Università degli Studi di Roma, na którym przebywał do roku 1921¹⁸.

W roku 1922 został zatrudniony na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, z którym na stałe związał swoje dalsze losy. W Lublinie wykładał *Historię prawa rzymskiego* oraz *System prawa rzymskiego*¹⁹, początkowo jedynie na Wydziale Prawa Kanonicznego i Nauk Moralnych, a od roku akademickiego 1923/24 także na Wydziale Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych, zastępując na tym stanowisku prof. Fiedorowicza²⁰. Prowadził także seminarium, proseminarium i konwersatorium z tego przedmiotu. W swych badaniach koncentrował się równolegle na prawie rzymskim i kanonicznym.

W roku 1932 ks. dr Henryk Insadowski uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego, jednak kwestia, gdzie i kiedy uzyskał habilitację, pozostaje dosyć zagadkowa²¹.

Na polu prawa rzymskiego pierwszą znaczącą pozycją autorstwa ks. prof. Insadowskiego była monografia zatytułowana *Res sacra w prawie rzymskim*²². W pracy tej autor nie tylko zebrał rozproszone w antycznych źródłach literackich i prawniczych fragmenty mające związek ze szczególną kategorią rzeczy, jaką były *res sacrae*, lecz także udało mu się przedstawić wpływ chrześcijaństwa na ewolucję prawa rzymskiego w omawianym aspekcie. Monografia, mająca znaczenie zarówno dla romanistyki jak i kanonistyki, pozostaje jak dotąd jedyną polską pozycją kompleksowo obrazującą wpływ religii chrześcijańskiej na rozwój konkretnej instytucji rzymskiego prawa sakralnego²³.

Wpływowi chrześcijaństwa na prawo rzymskie poświęcona została także kolejna praca ks. prof. Insadowskiego, zatytułowana *Rzymskie prawo małżeńskie a chrześcijaństwo* (Lublin 1935). Tym razem badacz skoncentrował się na oddziaływaniu religii i etyki chrześcijańskiej na poszczególne konstrukcje z zakresu rzymskiego prawa małżeńskiego. Wart odnotowania jest fakt, że w swych badaniach nie poprzestał on jedynie na analizie tekstów prawniczych i literackich, ale uwzględnił również ustawodawstwo kościelne oraz pisma ojców Kościoła. Przedmowę do książki napisał uznany specjalista z zakresu prawa rzymskiego oraz papirologii prawniczej, prof. Rafał Taubenschlag²⁴.

Rezultaty badań na polu rzymskiego prawa małżeńskiego ks. prof. Henryk Insadowski zaprezentował podczas międzynarodowego kongresu, który odbył się w Rzymie w roku 1934, wygłaszając odczyt

zatytułowany *Quid momenti habuerit christianismus ad ius romanum matrimoniale evolvendum*²⁵.

W 1935 roku ks. prof. Insadowski uczcił jednego z najwybitniejszych poetów rzymskich, Horacego (Quintus Horatius Flaccus), ogłaszając monografię zatytułowaną *Prawo rzymskie u Horacego* (Lublin 1935), w której zebrał, pogrupował, a następnie poddał analizie prawnej liczne fragmenty z dzieł starożytnego pisarza. Jakkolwiek w światowej romanistyce badania tego rodzaju były już okazjonalnie podejmowane, to jednak miały one charakter wybiórczy i nie obejmowały całości przedmiotu²⁶. Podjęcie tego tematu, zwłaszcza na gruncie polskim, było zatem potrzebne i uzasadnione. Jeszcze w roku 1948 prof. W. Osuchowski zauważał w swej recenzji, że publikacja poświęcona prawu rzymskiemu w twórczości Horacego „stanowi cenny przyczynek do badań prawa rzymskiego w literaturze nieprawniczej”²⁷.

Krótko przed wybuchem II wojny światowej ks. prof. Insadowski opublikował artykuł na temat relacji pomiędzy prawem rzymskim a prawem kanonicznym, zatytułowany *Prawo rzymskie jako źródło prawa kanonicznego*²⁸.

Za wielką stratę dla romanistyki polskiej należy uznać zaginięcie dwóch rękopisów, których autor nie zdążył opublikować. W Archiwum Uniwersyteckim KUL zachowała się notatka z dnia 10 grudnia 1945, zgodnie z którą ks. prof. Insadowski stworzył dwie obszernie monografie: *Czynniki rozwojowe prawa rzymskiego* oraz *Wpływ chrześcijaństwa na prawo rzymskie*²⁹. Według wszelkiego prawdopodobieństwa obie spłonęły w warszawskim mieszkaniu autora podczas powstania warszawskiego w roku 1944³⁰.

Omawiając naukowe dokonania ks. prof. Insadowskiego warto wspomnieć, że na użytek prowadzonych przez siebie zajęć przetłumaczył on z języka rosyjskiego dwutomowy podręcznik prof. J. Pokrowskiego³¹.

Ks. prof. Insadowski, poza ożywioną działalnością na polu naukowym i dydaktycznym, aktywnie uczestniczył w życiu Wydziału i Uczelni. W latach 1924-1939 sprawował funkcję dyrektora dynamicznie rozwijającej się Biblioteki Uniwersyteckiej³². Za jego kadencji udało się znacznie powiększyć zasoby biblioteczne dzięki przeprowadzonej pomyślnie rewindykacji zbiorów zgromadzonych w Piotrogradzie (pochodzących w większości z darów Polonii piotrogrodzkiej, których nie udało się przetransportować do Lublina w latach 1918-1919). Ponadto był członkiem Senatu Akademickiego KUL (1929-1933) oraz prodziekanem (1935-1937), a następnie dziekanem Wydziału Prawa Kanonicznego (1937-1939 i 1945-1946)³³.

Po wybuchu wojny wszystkie zajęcia na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim zostały zawieszane. Zamknięto także Bibliotekę Uniwersytecką. Wielu profesorów zostało aresztowanych i osadzonych w więzieniu na Zamku Lubelskim³⁴. Wśród uwięzionych znalazł się ks. prof. Insadowski, którego zatrzymano 11 listopada 1939 roku. Pobyt w więzieniu poważnie nadszarpał zdrowie uczonego. Mimo to po wyjściu na wolność w marcu 1940 roku niezwłocznie zaangażował się w tajne nauczanie, zostając jednym z wykładowców prawa kanonicznego na Wydziale Teologicznym działającego w Warszawie Uniwersytetu Ziemi Zachodnich³⁵. W warunkach konspiracyjnych (często w swym warszawskim mieszkaniu) prowadził wykłady z prawa rzymskiego (*Institutiones Iuris Romani*) oraz kanonicznego.

1.2. W latach 1944-2008

Jeszcze przed zakończeniem wojny, w roku 1944, w warunkach frontowych, Katolicki Uniwersytet Lubelski wznowił swoją działalność naukowo-dydaktyczną³⁶. Po powrocie do Lublina w roku 1945 ks. prof. Insadowski objął wykłady z prawa rzymskiego na Wydziale Prawa Kanonicznego. W roku 1946 uzyskał tytuł profesora zwyczajnego³⁷. W styczniu 1946 roku ciężko zachorował a nieoczekiwane powikłania doprowadziły do jego przedwczesnej śmierci. Zmarł dnia 14 marca 1946 roku w Szpitalu św. Wincentego a Paulo w Lublinie. Spoczywa na cmentarzu przy ul. Lipowej.

Przez krótki okres z Katedrą Prawa Rzymskiego KUL związany był prof. Wacław Osuchowski³⁸. Ten znany romanista studiował prawo (1924-1928) oraz filologię klasyczną (1929-1931) na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. W latach 1931, 1932 oraz 1933-34 kontynuował studia na europejskich uniwersytetach w Rzymie, Monachium i Paryżu. W latach 1934-1937 wykładał na Uniwersytecie Jana Kazimierza prawo rzymskie jako docent, a od roku 1937 jako profesor nadzwyczajny. W wyniku podjęcia u schyłku II wojny światowej przez władze KUL rozmów ze lwowskim środowiskiem naukowym udało się pozyskać do współpracy kilku tamtejszych uczonych, m.in. W. Osuchowskiego³⁹. W latach 1945-1946 prof. Osuchowski był zatrudniony na Wydziale Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych, a w 1945 roku został mianowany profesorem zwyczajnym. Do Lublina dojeżdżał z Krakowa⁴⁰. Wykładał prawo rzymskie oraz historię prawa na zachodzie Europy⁴¹. Pod nieobecność ks. prof. Insadowskiego wykładał prawo rzymskie także na Wydziale Prawa Kanonicznego. Pokłosiem jego pobytu w Lublinie stała się publikacja komunikatu *Przyczyny rozwojowe rzymskiego prawa obywatelskiego w epoce wczesnego*

cesarstwa⁴². W roku 1946, w obliczu nieoczekiwanej śmierci ks. prof. Insadowskiego, Rada Wydziału Prawa Kanonicznego złożyła prof. Osuchowskiemu ofertę objęcia Katedry Prawa Rzymskiego także na tym Wydziale. Wobec deklaracji profesora, że jest w stanie pracować na KUL tylko w przypadku możliwości równoległego prowadzenia zajęć na uniwersytetach: Jagiellońskim i Wrocławskim, wykłady powierzono ostatecznie ks. prof. Piotrowi Kałwie⁴³.

Ks. prof. P. Kałwa wykładał prawo rzymskie na Wydziale Prawa Kanonicznego w roku akademickim 1945/46. Jakkolwiek nie był romanistą, lecz kanonistą i historykiem prawa (doktoryzował się w roku 1926 na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie pod kierunkiem prof. Władysława Abrahama)⁴⁴, powierzenie mu wykładów z prawa rzymskiego nie było przypadkowe, prowadził bowiem w czasie okupacji zajęcia z tego przedmiotu na tajnych studiach w Kielcach, Jędrzejowie i Nawarżycach⁴⁵. Omawiając historię prawa rzymskiego na KUL, warto poświęcić chwilę uwagi temu interesującemu epizodowi. Prawo rzymskie wykładane było w Kielcach dla słuchaczy I oraz II roku prawa oraz prawa kanonicznego w ramach tzw. kursów uniwersyteckich⁴⁶. Od momentu swego powstania⁴⁷ kursy te funkcjonowały pod egidą tajnego Uniwersytetu Ziemi Zachodnich, związanego z przedwojennym Uniwersytetem Poznańskim. Wyjątek stanowiły jedynie studia prawnicze, którego kadra podkreślała swe związki z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim⁴⁸. W tym czasie ks. prof. Kałwa, który czynnie włączył się w organizację tajnego nauczania w Kielcach, piastował godność wikariusza generalnego diecezji kieleckiej⁴⁹. Na przełomie lat 1943/44 rozpoczęły się zajęcia z prawa, a w roku akademickim 1944/45 – z prawa kanonicznego⁵⁰. Wykłady i ćwiczenia odbywały się w mieszkaniach kieleckich rodzin, wśród których właścicieli przeważali studenci i ich rodziny⁵¹. Mimo całego szeregu niebezpieczeństw i trudności, którą rozpoczyna brak zgody okupanta na działalność, a kończą problemy z dotarciem do materiałów dydaktycznych⁵², wszystkie zajęcia odbywały się regularnie, zgodnie z wcześniej przyjętym grafikiem. O randze kieleckich kursów niech świadczy również fakt, że ich słuchacze legitymowali się specjalnymi indeksami wydrukowanymi w liczbie kilkuset przez jedną z konspiracyjnych kieleckich drukarni⁵³.

Naukowych zainteresowań prawem rzymskim nie wykazywał następca ks. prof. Kałwy na stanowisku kierownika Katedry – prof. Leszek Winowski. Również on był kanonistą i historykiem prawa, uczniem prof. Władysława Abrahama oraz Leona Halbana⁵⁴.

Romanistą „z krwi i kości” był za to ks. prof. Stanisław Płodzień. Po ukończeniu seminarium duchownego w Janowie Podlaskim przyjął on

w roku 1939 święcenia kapłańskie. W roku 1944 podjął studia na Wydziale Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych KUL. Rok później rozpoczął równoległe studia na Wydziale Prawa Kanonicznego. W kolejnym roku dołączył do uczestników seminarium z prawa rzymskiego na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie przez dwa kolejne lata dojeżdżał, pełniąc jednocześnie funkcję asystenta wolontariusza. Okres ten wykorzystał, prowadząc indywidualne studia pod kierunkiem prof. Osuchowskiego⁵⁵. 23 czerwca 1947 uzyskał tytuł magistra na Wydziale Prawa i Nauk Ekonomicznych KUL. Wraz z rozpoczęciem nowego roku akademickiego, dnia 25 października 1947 zatrudniono go na stanowisku młodszego asystenta w Katedrze Prawa Rzymskiego na tym wydziale. 25 czerwca 1948 na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego odbyła się publiczna obrona pracy doktorskiej ks. mgra Stanisława Płodzenia zatytułowanej *Lex Rhodia de iactu. Studium z zakresu prawa handlowo-morskiego*⁵⁶. Zajął się w niej niezwykle trudnym, choć fascynującym zagadnieniem konstrukcji prawnej tzw. ustawy rodyjskiej o zrzucie morskim. Specyfika tematu sprawiła, że poprzestanie w prowadzonych badaniach jedynie na łacińskich źródłach prawniczych okazało się niewystarczające. Szereg ważnych informacji pochodzi bowiem ze źródeł greckich – w tym epigraficznych i papirologicznych. Doktorant znakomicie poradził sobie z tym niełatwym dla prawnika zadaniem⁵⁷. Rozprawa po ukazaniu się drukiem została pozytywnie zrecenzowana przez R.K. Kuratowskiego na łamach „The International and Comparative Law Quarterly”⁵⁸. Dnia 16 listopada 1948 roku jej autor został mianowany starszym asystentem w Katedrze Prawa Rzymskiego na Wydziale Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych KUL⁵⁹.

W latach 1948 oraz 1950-1952 uczestniczył w seminariach z papirologii prawniczej prowadzonych na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego przez prof. Rafała Taubenschlaga, zaś w latach 1948-1950 pracował w Instytucie Prawa Antycznego UW. Doświadczenia, jakie ks. dr Stanisław Płodzień zdobył dzięki kontaktom ze środowiskiem polskiej papirologii prawniczej sprawiły, że już w 1949 roku rozpoczął pracę nad habilitacją, która miała nosić tytuł *Egzekucja w prawie egipsko-greckim*⁶⁰. Owocem jego interdyscyplinarnych zainteresowań, a zarazem zapowiedzią planowanej monografii, stał się artykuł na temat urzędnika egzekucyjnego funkcjonującego pod nazwą *praktor xenikon* w Egipcie doby ptolemejskiej i rzymskiej. Został on opublikowany w poczytnym papirologicznym periodyku „Journal of Juristic Papyrology”⁶¹. Praca spotkała się także z wysoką oceną znanego papirologa niemieckiego Erwina Seidla, który swój pogląd wyraził na łamach „Studia et Documenta Historiae et Iuris”⁶².

Z pozostałych artykułów składających się na romanistyczny dorobek ks. dra Płodzienia warto wymienić pozycję: *Egzekucja sądowa w prawie grecko-rzymskiego Egiptu*⁶³. Opublikował także kilka recenzji, m.in. podręczników *Rzymskie prawo prywatne na tle praw antycznych*⁶⁴ oraz *Rzymskie prawo prywatne*⁶⁵ autorstwa prof. Taubenschlaga. 25 czerwca 1953 roku ks. dr Stanisław Płodzień uzyskał doktorat z prawa kanonicznego na podstawie pracy *Dowód z opinii biegłych w procesie kanonicznym*⁶⁶. Warto zauważyć, że w tej i innych publikacjach jego autorstwa poświęconych prawu kanonicznemu wiele miejsca poświęcono historycznemu rozwojowi (w tym rzymskim korzeniom) omawianych instytucji⁶⁷.

Jako adiunkt ks. dr Płodzień od roku 1950 prowadził wykład z prawa rzymskiego dla studentów Wydziału Prawa i Nauk Ekonomicznych. Z chwilą zamknięcia przez władze komunistyczne w roku 1952 Sekcji Prawa działającej w ramach tegoż Wydziału⁶⁸ powierzono mu prowadzenie zajęć zleconych z historii starożytnej (początkowo wykładów, następnie także ćwiczeń) na Wydziale Nauk Humanistycznych. Ponadto studenci tego wydziału mieli okazję słuchać jego wykładu na temat *Egipt w okresie Ptolemeuszów*. W roku 1954 mianowano go zastępcą kierownika Katedry Prawa Rzymskiego na Wydziale Prawa Kanonicznego⁶⁹. W roku 1955 został jej kierownikiem, zastępując na tym stanowisku prof. Winowskiego. W tym czasie ks. prof. Płodzień wykładał *Institutiones Iuris Romani* dla studentów I roku prawa kanonicznego, *De clericis in specie* dla studentów II roku oraz historię starożytną dla studentów I roku filologii klasycznej. Powierzenie ks. Płodzieniowi tak ważnego wykładu na Wydziale Nauk Humanistycznych należy odczytać jako swoisty dowód uznania dla jego wiedzy i erudycji. Postawiono go tym samym obok takich koryfeuszy nauk o starożytności jak: Mieczysław Popławski, Jerzy Manteuffel, Kazimierz Michałowski, Marian Plezia, Leokadia Małunowiczówna, Stanisław Łoś i inni⁷⁰. Zajęcia obejmowały nie tylko zagadnienia związane z historią starożytnej Grecji i Rzymu, lecz także dzieje kolebki cywilizacji europejskiej – Bliskiego Wschodu. Ze względu na klarowny podział materiału oraz interesujący wywód zajęcia ks. Płodzienia cieszyły się dużą popularnością⁷¹. Na Wydziale Prawa Kanonicznego ks. Płodzień prowadził poza wykładem także seminarium magisterskie i doktoranckie z prawa rzymskiego⁷². Podobnie jak ongiś ks. prof. Insadowski, nie uchylał się on także od wykonywania zadań na rzecz Uniwersytetu. Spośród licznych pełnionych przezeń funkcji należy wymienić wicerektora do spraw administracyjnych (1953/54) i prorektora (1954/56)⁷³.

Rok 1956 przyniósł decyzję Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej o nadaniu „obywatelowi” Płodzieniowi tytułu docenta⁷⁴. W roku 1958 uzyskał on dwuletnie stypendium naukowe w Münster, gdzie miał pracować pod kierunkiem prof. Maxa Kasera nad pracą *Czynności komornika i przebieg postępowania egzekucyjnego w prawie rzymskim*. Niestety, wyjazd nie doszedł ostatecznie do skutku. Ks. prof. Stanisław Płodzień, który zaangażował się w tym czasie w powstanie konwiktów dla księży-studentów, uległ bowiem wypadkowi, który doprowadził do jego przedwczesnej śmierci w dniu 25 marca 1962 roku. Ks. prof. Płodzień został pochowany na cmentarzu przy ul. Lipowej. Jego śmierć była wstrząsem dla środowiska uniwersyteckiego⁷⁵. Pamięci uczonego poświęcono numer „Roczników Teologiczno-Kanonicznych” z roku 1963, zatytułowany *Mélanges dédiés à Stanisław Płodzień*⁷⁶.

Po śmierci ks. prof. Płodzienia wykłady z prawa rzymskiego objął na dwa semestry prof. Adam Wiliński z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej⁷⁷. Badacz ten doktoryzował się w roku 1949 na Uniwersytecie Jagiellońskim w oparciu o rozprawę *Rozwój historyczny obowiązku alimentarnego między krewnymi w prawie rzymskim*⁷⁸. W latach 1962-1968 zajęcia z zakresu romanistyki prowadził ks. dr Jerzy Grzywacz, a funkcję kierownika Katedry Prawa Rzymskiego sprawował ks. prof. Aleksy Petrani⁷⁹. Z wyjątkiem prof. Wilińskiego żaden z wymienionych powyżej uczonych nie był romanistą.

W roku 1968 na stanowisku adiunkta zatrudniono dra Franciszka Wyciska. Badacz ten studiował prawo kanoniczne na KUL. W 1962 roku otrzymał tytuł licencjata na podstawie pracy *Obowiązki rodziców względem potomstwa w prawie rzymskim najdawniejszym i republikańskim*, której promotorem był ks. prof. Stanisław Płodzień. Stała się ona bazą dla późniejszych publikacji *Obowiązki alimentacyjny i wychowawczy w prawie rzymskim okresu królewskiego*⁸⁰ oraz *Rodzicielski obowiązek wychowania potomstwa w prawie rzymskim okresu republikańskiego*⁸¹. W roku 1963 został zatrudniony w Katedrze Prawa Rzymskiego KUL na stanowisku młodszego asystenta. W tym okresie uczęszczał na seminarium doktoranckie prowadzone na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej przez prof. Adama Wilińskiego. Tytuł doktora przyznał mu Uniwersytet Warszawski w roku 1968 po obronie rozprawy *Pojęcie alimentów w rzymskim prawie klasycznym* (promotorem pracy był prof. Henryk Kupiszewski). Wykłady z prawa rzymskiego prowadził w latach 1968-1977.

W latach 1970-1971 przebywał na półrocznym stypendium Rządu Francuskiego w Paryżu, w celu pogłębienia znajomości języka francuskiego oraz dokonania kwerendy naukowej w zakresie rzymskiego prawa średniowiecznego. Podczas swego pobytu we Francji

pozostawał w stałym kontakcie z papirologiem i znawcą prawa rzymskiego prof. Józefem Mélèze-Modrzejewskim. W latach 1971-1972 pracował naukowo w Leopold-Wenger-Institut für Antikes Recht und Papyrusforschung w Monachium. Pobyt w Niemczech kontynuował dzięki stypendium uzyskanemu z Fundacji im. Aleksandra von Humboldta (Alexander von Humboldt Stiftung), pracując głównie pod kierunkiem prof. Dietera Nörra (uczęszczał także na seminarium prowadzone wspólnie przez tegoż profesora i prof. Wolfganga Kunkela). W omawianym okresie opublikował na łamach francuskiego periodyku „Revue Historique de Droit Français et Etranger” oparte na swym doktoracie studium *Alimenta et victus dans le droit romain classique*⁸².

Analizując dorobek naukowy dra Wyciska można zauważyć, że z uwagą śledził on wszelkie nowości wydawnicze pojawiające się na rynku romanistycznym. Wielu z nich poświęcił wnikliwe recenzje w renomowanych czasopismach naukowych⁸³. Na łamach „Czasopisma Prawno-Historycznego”⁸⁴ ukazał się m.in. obszerny artykuł recenzyjny jego autorstwa poświęcony pierwszej części monumentalnej monografii Helmuta Coinga *Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte*⁸⁵. Celem pogłębionych badań dra Wyciska prowadzonych w Niemczech i we Francji było ukończenie pionierskiej w romanistyce światowej rozprawy habilitacyjnej poświęconej skardze publicjańskiej w prawie średniowiecznym. Zadanie to wiązało się z przeprowadzeniem szczegółowej kwerendy źródeł (w dużej części rękopiśmiennych) rozproszonych po bibliotekach Zachodniej Europy. Praca w dużej mierze została wykonana. Nie udało się jej jednak doprowadzić do końca m.in. z powodu zarekwirowania przez polskie służby graniczne części materiałów i książek przewożonych do kraju po dłuższym pobycie za granicą. W roku 1977 dr Franciszek Wycisk złożył rezygnację z pracy na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, wskazując jako powód swej decyzji nagłą potrzebę spokoju, a wręcz izolacji, która pozwoliłaby mu na ukończenie prac nad habilitacją⁸⁶. Tym niemniej jeszcze przez dwa lata prowadził wykład z prawa rzymskiego jako zajęcia zlecone⁸⁷.

W latach 1970-1973, w okresie częstych nieobecności dra Wyciska związanych z prowadzonymi za granicą kwerendami naukowymi, funkcję kierownika Katedry Prawa Rzymskiego sprawował wybitny karnista prof. Zdzisław Papierkowski⁸⁸. Badacz ten ukończył studia prawnicze na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, gdzie w 1927 roku obronił pracę doktorską *Bezskuteczne podżeganie do przestępstwa*⁸⁹ napisaną pod opieką naukową prof. Juliusza Makarewicza. Habilitował się w roku 1933 na podstawie rozprawy *Dowód poszlakowy*

w postępowaniu karnym⁹⁰. Odtąd był związany z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim aż do swej śmierci w roku 1980⁹¹. Sylwetka naukowa tego uczonego zasługuje na wspomnienie w kontekście historii Katedry Prawa Rzymskiego KUL, jako że, podobnie jak niegdyś w przypadku ks. prof. Piotra Kałwy, wybór na kierownika Katedry okazał się bardzo trafny i uzasadniony.

W roku 1946/47 prof. Papierkowski prowadził na Wydziale Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych KUL pionierski jak na polskie warunki wykład zatytułowany *Rzymski proces karny*⁹². Na forum członków Towarzystwa Naukowego KUL wygłosił w tym okresie referat *Proces karny przeciw Chrystusowi*, powtórzony w Warszawie, Kielcach i Chełmie⁹³. Tematyki starożytniczej nie zarzucił także i później, czego dowodem są artykuły: *Proces karny w starożytności greckiej i rzymskiej*⁹⁴ oraz *Dowód pośredni w starożytnym procesie karnym*⁹⁵. Pierwszy z nich stanowi jedną z pierwszych polskojęzycznych prób analitycznego zmierzenia się z procedurami karnymi starożytnej Grecji i Rzymu. W drugim autor dowiódł swej biegłości w trudnej sztuce dokonywania prawniczej egzegezy łacińskich tekstów literackich, zwłaszcza fragmentów sądowych mów Cyncerona. Jeszcze jedna okoliczność zbliża prof. Papierkowskiego do środowiska romanistycznego. Był on mianowicie w badaniach naukowych zwolennikiem metody prawnoporównawczej, którą przedkładał nad dogmatyczno-spekulatywną. W jego opinii pierwsza z nich pozwala na pogłębienie badanych problemów oraz ujmuje zagadnienia z zakresu prawa karnego z punktu widzenia ich historycznego rozwoju, co pozwala na ukazanie ich ewolucji oraz perspektyw na przyszłość⁹⁶. Fakty te sprawiają, że prof. Papierkowski, wybitny karnista, zasłużenie znalazł swoje miejsce w historii polskiej romanistyki⁹⁷.

W roku 1979 zatrudniony został na Wydziale Prawa Kanonicznego KUL doc. Marek Kuryłowicz z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Uczony ten ukończył prawo na UMCS w roku 1966, a następnie podjął pracę w Katedrze Prawa Rzymskiego tej uczelni w charakterze asystenta. Rozprawę doktorską obronioną w roku 1973 poświęcił zagadnieniu adopcji w rzymskim prawie klasycznym⁹⁸. Temat przysposobienia zgłębiał nadal, przygotowując rozprawę habilitacyjną zatytułowaną *Adoptio prawa rzymskiego. Rozwój i przemiany w okresie klasycznym i justyniańskim*⁹⁹. Na jej podstawie otrzymał w roku 1977 tytuł doktora habilitowanego. W roku 1989 został profesorem nadzwyczajnym, w 1995 – zwyczajnym. Odbył zagraniczne staże naukowe we Włoszech (Camerino, Modena), Austrii (Salzburg) oraz Niemczech. W Monachium prowadził badania w Leopold – Wenger – Institut für Antikes Recht und Papyrusforschung (pod kierownictwem

m.in. prof. Maxa Kasera oraz prof. Dietera Nörra). Zainteresowania naukowe prof. Kuryłowicza dotyczyły początkowo rzymskiego prawa rodzinnego, a następnie skupiły się na historii prawa rzymskiego oraz rzymskim prawie karnym. Jest autorem wielu znaczących publikacji, spośród których wypada wspomnieć m.in. *Historia i współczesność prawa rzymskiego*, (Lublin 1984), *Prawo i obyczaje w starożytnym Rzymie* (Lublin 1994), *Prawo rzymskie. Historia, tradycja, współczesność* (Lublin 2003), *Prawa antyczne. Wykłady z historii najstarszych praw świata* (Lublin 2006). Może się poszczycić także dydaktycznymi publikacjami podręcznikowymi: *Rzymskie prawo prywatne. Zarys wykładu* (Kraków 1998, współautor: Adam Wiliński) oraz *Słownik terminów, zwrotów i sentencji prawniczych – łacińskich oraz pochodzenia łacińskiego* (Kraków 2001), a także kilkudziesięcioma artykułami w językach polskim i obcych z zakresu rzymskiego prawa rodzinnego, spadkowego, zobowiązań oraz prawa karnego, poświęconymi dziejom i znaczeniu prawa rzymskiego w Polsce i w Europie, historii notariatu oraz nauki prawa rzymskiego i praw antycznych. Wraz z Wojciechem Witkowskim przełożył i opatrzył komentarzem traktat *Rozprawa Jana Zamoyskiego o senacie rzymskim* (Lublin 1997). Jest także współredaktorem popularnej serii materiałów pokonferencyjnych poświęconych prawu karnemu państw antycznych¹⁰⁰.

W latach 1979-84 prof. Kuryłowicz prowadził wykład i ćwiczenia z prawa rzymskiego dla studentów prawa kanonicznego. Od roku 1983, w którym reaktywowano Sekcję Prawa, objął analogiczne zajęcia również dla studentów prawa. W roku 1985 powierzono mu wykład z komparatystyki prawniczej, a także seminarium magisterskie¹⁰¹. Podczas pracy prof. Kuryłowicza na KUL w roku 1994 Katedra Prawa Rzymskiego stała się współorganizatorem konferencji: „Kara śmierci w starożytnym Rzymie”¹⁰², a następnie wiodącym organizatorem sympozjum „Religia i prawo karne w starożytnym Rzymie”¹⁰³. Wydarzenia te wpisały się w dynamicznie rozwijający się, doroczny cykl spotkań poświęconych antycznemu prawu karnemu, który obecnie rozśławia Lublin wśród polskich starożytników, łącząc romanistów, historyków starożytności, papirologów, filologów klasycznych, a nawet archeologów śródziemnomorskich¹⁰⁴. Stały się także punktem wyjścia dla dalszej naukowej współpracy pomiędzy Katedrą Prawa Rzymskiego KUL i Katedrą Prawa Rzymskiego UMCS, która trwa do dnia dzisiejszego.

Stosunek pracy prof. Kuryłowicza z Wydziałem Prawa Kanonicznego i Świeckiego wygasł wraz z końcem roku akademickiego 1997/98¹⁰⁵.

Od roku 1997 funkcję kierownika Katedry pełni ks. dr hab. Antoni Dębiński. W 1978 roku ukończył studia filozoficzne i teologiczne, w roku 1985 – studia z prawa kanonicznego na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. W 1985 roku został zatrudniony w Katedrze Prawa Rzymskiego na stanowisku asystenta. W roku 1989 obronił pracę doktorską napisaną na seminarium prowadzonym przez prof. M. Kuryłowicza, zatytułowaną *Ustawodawstwo karne rzymskich cesarzy chrześcijańskich w sprawach religijnych*. W 1991 roku został zatrudniony jako adiunkt. W roku 1996, po przeprowadzeniu kolokwium habilitacyjnego na podstawie pracy habilitacyjnej pt. *Sacrilegium w prawie rzymskim*, uzyskał stopień naukowy doktora habilitowanego nauk prawnych, a w 1998 roku został mianowany na stanowisko profesora nadzwyczajnego.

Badania naukowe ks. prof. Dębińskiego koncentrują się głównie na problematyce z zakresu prawa rzymskiego oraz historii prawa. Obejmują zagadnienia z obszaru rzymskiego prawa karnego, sakralnego, historii i współczesności prawa rzymskiego, europejskiej kultury prawnej oraz historii prawa kościelnego.

Początkowo jego zainteresowania skupiały się wokół przestępstw religijnych w prawie rzymskim okresu cesarskiego. Rezultatem poszukiwań w tej dziedzinie była wydana drukiem rozprawa doktorska *Ustawodawstwo karne rzymskich cesarzy chrześcijańskich w sprawach religijnych* (Lublin 1990). Monografia ta zawiera omówienie ustawodawstwa cesarzy rzymskich okresu dominatu przeciwko przestępstwu herezji, apostazji oraz ustawodawstwa ograniczającego pozycję prawną pogan i Żydów. Podjęty w sposób wielostronny zespół zagadnień odnoszący się do historii cesarstwa rzymskiego, historii Kościoła, rozwoju prawa rzymskiego, zwłaszcza karnego, a także wpływów chrześcijaństwa, zaowocował dalszymi publikacjami odzwierciedlającymi wyraźnie już ukształtowany kierunek badawczy autora – problematyka religijna w rzymskim prawie karnym.

Prace nad rzymskim prawem karnym doprowadziły ks. Dębińskiego do opracowania studium przedstawionego jako rozprawa habilitacyjna pt. *Sacrilegium w prawie rzymskim* (Lublin 1995). W oparciu o szeroką analizę tekstów źródłowych (prawnych, literackich i epigraficznych) została w niej przedstawiona ewolucja pojęcia *sacrilegium* w kontekście przemian ustrojowych, społecznych i religijnych w starożytnym Rzymie. Przestępstwo jest tu omówione w pełnym rozwoju – od uchwytnych źródłowo początków (okres archaiczny rozwoju prawa rzymskiego) do końca dominatu i prawa justyniańskiego. W pracy ukazano wieloaspektowość pojęcia i zastosowania *sacrilegium* od strony dogmatycznej, tj. prawnokarnej.

W ostatnim okresie przedmiotem badań prof. Dębińskiego był problem oddziaływania prawa rzymskiego na prawo, którym posługuje się Kościół zachodni (łaciński). Ten złożony i wieloaspektowy problem, sygnalizowany już w kilku artykułach¹⁰⁶, stał się także przedmiotem jego ostatniej monografii na temat *Kościół i prawo rzymskie* (Lublin 2007)¹⁰⁷. Autor podejmuje w niej kwestię, w jakim zakresie i w jakich dziedzinach Kościół łaciński sięgał do dziedzictwa jurysprudencji rzymskiej oraz jak kwalifikował prawo rzymskie w odniesieniu do własnego systemu prawnego, jakie były formy, obszary i rezultaty wpływów *ius Romanum* na instytucje kościelne oraz prawo kanoniczne. Tak postawiony problem został rozpatrzony z uwzględnieniem historycznych okresów rozwoju Kościoła i jego prawa.

Efektom pracy dydaktycznej ks. prof. Dębińskiego jest m.in. podręcznik *Rzymskie prawo prywatne. Kompendium*, który obejmuje całość materiału z zakresu prawa rzymskiego wykładanego obecnie na polskich uniwersytetach (w 2007 roku ukazało się już trzecie wydanie tego podręcznika). W tej grupie publikacji należy także wymienić leksykon *Łacińskie sentencje i powiedzenia prawnicze*¹⁰⁸, którego A. Dębiński jest współautorem.

Ks. prof. Dębiński prowadzi wykład z prawa rzymskiego dla studentów I roku prawa i prawa kanonicznego oraz wykład monograficzny *Przestępstwa i kary w starożytnym Rzymie* dla studentów studiów doktoranckich; jest także kierownikiem seminarium magisterskiego i doktoranckiego.

Obecnie seminarium doktoranckie skupia 8 doktorantów; w ramach seminarium podejmowane są badania z zakresu rzymskiego prawa małżeńskiego (konkubinat, ustawodawstwo małżeńskie cesarza Augusta, legitymacja dziecka w ustawodawstwie Justyniana), rzymskiego prawa karnego, historii prawa rzymskiego i jego oddziaływania na prawo kanoniczne. Dotychczas na seminarium powstało 10 doktoratów¹⁰⁹, z czego 5 ukazało się drukiem¹¹⁰.

Skład osobowy Katedry uległ w ostatnich latach znacznemu poszerzeniu. W roku 1997 na stanowiskach asystentów zatrudnieni zostali mgr Monika Wójcik oraz mgr Grzegorz Jędrejek. Oboje uzyskali tytuł doktora w roku 2002, Monika Wójcik na podstawie rozprawy *Fundacje dobroczynne (piae causae) w rzymskim prawie poklasycznym*, Grzegorz Jędrejek zaś na podstawie dysertacji *Niemiecka szkoła historyczno-prawna a prawo rzymskie w Polsce w XIX wieku*. W roku 2005 dr Grzegorz Jędrejek przeszedł do Katedry Prawa Cywilnego KUL. Następnie do obsady personalnej Katedry dołączył ks. dr Stanisław Józwiak, który w roku 2003, po obronie pracy doktorskiej

Problematyka prawna w *De civitate Dei* św. Augustyna, został zatrudniony na stanowisku asystenta, a następnie, w roku 2005, adiunkta. W roku 2005 w Katedrze został zatrudniony mgr Maciej Jońca, który doktoryzował się w roku 2006 na podstawie rozprawy *Przestępstwo parricidium w rzymskim prawie karnym*.

Zainteresowania naukowe dr M. Wójcik koncentrują się wokół rzymskiego prawa osobowego okresu poklasycznego, szczególnie statusu prawnego fundacji. Jest autorką kilku artykułów z tej dziedziny¹¹¹ oraz monografii *Fundacje dobroczynne w rzymskim prawie poklasycznym*¹¹². Przedmiot jej badań stanowią również zagadnienia z pogranicza prawa rzymskiego i historii prawa kanonicznego¹¹³.

Ks. dr S. Józwiak poszukuje elementów prawa rzymskiego w pismach św. Augustyna. W roku 2004 opublikował poświęconą temu zagadnieniu monografię *Problematyka prawna w De civitate Dei św. Augustyna*¹¹⁴. Prezentuje ona wkład św. Augustyna, jednego z największych myślicieli chrześcijańskich, w kształtowanie się nowych pojęć i koncepcji prawnych, które określały pozycję Kościoła w porządku prawnym państwa rzymskiego. Praca została zauważona i dobrze odebrana przez środowisko naukowe¹¹⁵. Oprócz powyższego opracowania, ks. dr Józwiak jest również autorem szeregu artykułów z zakresu prawa rzymskiego. Dotyczą one takich zagadnień jak małżeństwo¹¹⁶, sądownictwo kościelne (*audientia episcopalis*)¹¹⁷, czy interwencje biskupów w obronie osób skazanych¹¹⁸.

Dr Maciej Jońca specjalizuje się w rzymskim prawie karnym¹¹⁹. Prowadzi także badania nad prawem greckim (zwłaszcza ateńskim)¹²⁰ oraz obrazem prawa, jaki kreślą starożytne źródła literackie¹²¹. Jest współautorem leksykonu zawierającego zbiór rzymskich sentencji i powiedzeń prawniczych¹²².

2. Działalność naukowo-dydaktyczna

Obecnie kierunki badań Katedry obejmują takie zagadnienia jak: wpływ prawa rzymskiego na rozwój prawa kanonicznego, rzymskie prawo karne, rzymskie prawo zobowiązań, prawo rzymskie w działalności ojców Kościoła, rola biskupa w państwie rzymskim oraz prawo ateńskie.

Studenci I roku, zarówno prawa jak i prawa kanonicznego, uczęszczają na ćwiczenia i wykład z prawa rzymskiego, zakończone odpowiednio: zaliczeniem i egzaminem. Dla studentów I roku administracji przewidziano w ostatnich latach konwersatorium zatytułowane *Zarządzanie państwem w świetle prawa rzymskiego*, które w bieżącym roku przekształcono w wykład *Rzymskie prawo publiczne*.

Studenci starszych lat wszystkich kierunków na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL mają możliwość uczestniczenia w proseminariach oraz seminariach magisterskich z prawa rzymskiego. Dla uczestników seminarium doktoranckiego przewidziano także wykład monograficzny poświęcony rzymskiemu prawu karnemu.

3. Działalność organizacyjna

W ostatnich latach odczuwalnym zjawiskiem jest wzrastająca aktywność organizacyjna Katedry Prawa Rzymskiego KUL. Od roku 1997 wystąpiła ona w charakterze gospodarza następujących sympozjów o charakterze naukowym: „Prawo w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w latach 1918-1952” (4-5 grudnia 1998 roku), „Starożytne kodyfikacje prawa a współczesna kultura jurydyczna” (10-11 grudnia 1999 roku)¹²³, „Współczesna romanistyka prawnicza w Polsce, Ogólnopolska Konferencja Zakładów i Katedr Prawa Rzymskiego” (9-12 maja 2004 roku)¹²⁴, „Wokół problematyki małżeństwa w prawie rzymskim. Henrico Insadowski (1888-1946) in memoriam” (5-7 maja 2006 roku)¹²⁵, „Salus rei publicae suprema lex. Ochrona interesów państwa w prawie karnym starożytnej Grecji i Rzymu” (13-15 maja 2007 roku)¹²⁶, „Roman Law and European Legal Culture” (22-23 października 2007 roku)¹²⁷.

Należy zgodzić się z opinią, że „pogodzenie różnych tendencji: schodzenia prawa rzymskiego w głąb gabinetów naukowych, wykorzystywania go dla doskonalenia współczesnego prawa oraz dla kształcenia prawników, świadomych rzymskiej tradycji europejskiego prawa”, stanowi niełatwe zadanie¹²⁸. Katedra Prawa Rzymskiego KUL od chwili swego powstania dokłada wszelkich starań, by mu godnie sprostać, *quia et gaudium et solacium nobis in litteris est*¹²⁹.

Summary

Roman law has been taught and studied at the Catholic University of Lublin (hereafter KUL) since 1918 – the year of its foundation. Initially, the course in legal studies covered both secular and canon law. Even the outbreak of World War II and closing of the university did not affect legal education. The professors of KUL, risking their lives, clandestine continued law tuition (including Roman law) in Warsaw and Kielce. After the war, in 1952 the communist authorities cancelled the studies in secular law. At that time Roman law was only allowed to be lectured to the students of canon law. In 1983 secular

law, was resumed as an independent course of studies. At present, Roman law remains central to the first year syllabus.

The Department of Roman Law at KUL has been home to many distinguished scholars and outstanding figures in legal studies such as Professor Jerzy Fiedorowicz, Professor Henryk Insadowski, Professor Waclaw Osuchowski, Professor Piotr Kałwa, Professor Stanisław Płodzień, Professor Jerzy Grzywacz, Franciszek Wycisk PhD, Professor Zdzisław Papierkowski and Professor Marek Kuryłowicz. Presently the Department of Roman Law is headed by Professor Antoni Dębiński supported by the research assistants: Monika Wójcik, PhD, Stanisław Józwiak, PhD, and Maciej Jońca, PhD.

Roman Law Department is growing steadily in size and the range of interests. The past extensive research into Roman law, canon law, legal history and juristic papyrology are of particular significance. More recently, the scientific inquiries of the members of the Department have focused on the role of Roman law in shaping the European legal culture, the connection between Roman and canon law, post-classical Roman law, Roman law of obligations, elements of Roman law in the writings of St. Augustine, criminal law and various aspects of Greek laws.

Przypisy:

¹ Por. R. Bender, *Katolicki Uniwersytet Lubelski w życiu Lublina i regionu* [w:] *Dzieje Lubelszczyzny*, t. V, Lublin 1986, s. 61 i n.; Karolewicz I, s. 23 i n.; A. Wojtkowski, *Katolicki Uniwersytet Lubelski 1918-1944* [w:] *Księga jubileuszowa 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, Lublin 1969, s. 21 i n.

² Dalsze uwagi na temat studiów prawniczych na KUL zob. A. Dębiński, *Prawo w strukturach Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego* [w:] *Prawo, kultura, uniwersytet*, s. 31 i n.

³ Karolewicz II, s. 63.

⁴ A. Dębiński, *Prawo rzymskie w KUL* [w:] *Prawo, kultura, uniwersytet*, s. 123; Karolewicz II, s. 63-64.

⁵ Zob. W. Wołodkiewicz, *Pokrowskij Josif* [w:] *Prawo rzymskie. Słownik encyklopedyczny*, Warszawa 1986, s. 166.

⁶ AU KUL, A-65.

⁷ Nie wiadomo, kto wykładał prawo rzymskie w roku akademickim 1919/20. W tym czasie prof. Fiedorowicz korzystał z urlopu, podczas którego wykładał prawo rzymskie na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, zob. Karolewicz II, s. 63; M. Kuryłowicz, *Prawo rzymskie w uniwersytetach w Lublinie w latach 1918-1977* [w:] *Profesorowi Janowi Kodreńskiemu in memoriam*, Łódź 2000, s. 201, przyp. 17.

⁸ A. Dębiński, *Prawo rzymskie w KUL* [w:] *Prawo, kultura, uniwersytet*, s. 124, przyp. 12.

⁹ Szerzej na temat tej postaci zob. A. Dębiński, *Henryk Insadowski* [w:] *Profesorowie prawa*, s. 107 i n.; P. Hemperek, *Insadowski Henryk* [w:] *PKan I*, Warszawa 1981, s. 180-182; P. Kałwa, *Ks. dr Henryk Insadowski*, AK 47 (1947), s. 94-95.

¹⁰ Na dyplomie licencjata z dnia 11 grudnia 1913 roku figuruje jako Henryk Lipiński. Nazwiskiem tym ks. Insadowski posługiwał się podczas swego pierwszego pobytu w Rzymie. Por. archiwum rodzinne p. Haliny Wnuk.

¹¹ Został immatrykulowany dnia 7 maja 1918. Zob. uwierzytelniony odpis wykazu wykładów i ćwiczeń, na które uczęszczał ks. Insadowski z dnia 26 października 1922. Por. też archiwum rodzinne p. Haliny Wnuk.

¹² Uwierzytelniony odpis wykazu wykładów i ćwiczeń, na które uczęszczał ks. Insadowski z dnia 26 października 1922, zob. archiwum rodzinne p. Haliny Wnuk.

¹³ Zob. K. Pol, *Ignacy Koschembahr-Łyskowski (1845-1945)* [w:] *Poczet prawników polskich*, Warszawa 2000, s. 635-646; W. Wołodkiewicz, *Ignacy Koschembahr-Łyskowski – romanista, cywilista, kodyfikator*, „*Studia Iuridica Lubliniensi*” 29 (1995), s. 97-157.

¹⁴ Zob. K. Pol, *Przemysław Dąbkowski (1877-1950)* [w:] *Poczet prawników*, s. 981-922; M. Wójcik, *Przemysław Dąbkowski* [w:] *Profesorowie prawa*, s. 53-60.

¹⁵ Zob. K. Pol, *Leon Petrażycki* [w:] *Poczet prawników*, s. 729-750.

¹⁶ Dyplom doktorski ks. Insadowskiego z dnia 5 maja 1919 zob. archiwum rodzinne p. Haliny Wnuk.

¹⁷ Zaświadczenie Kurii Biskupiej Wojsk Polskich z dnia 27 września 1919 zob. archiwum rodzinne p. Haliny Wnuk.

¹⁸ Zaświadczenie z kancelarii rektorskiej Università degli Studi di Roma z dnia 15 listopada 1934, tamże.

¹⁹ Nazwy przedmiotów uległy zmianie w roku akademickim 1932/33, w którym na Wydziale Prawa Kanonicznego wprowadzono wykład *Institutiones iuris Romani*, zaś na Wydziale Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych – *Prawo rzymskie (historia i system)*, por. A. Dębiński, *Prawo rzymskie w KUL* [w:] *Prawo, kultura, uniwersytet*, s. 125.

²⁰ AU KUL, A-22. Zob. także M. Kuryłowicz, *Prawo rzymskie w uniwersytetach*, s. 200-201; A. Wojtkowski, dz. cyt., s. 33.

²¹ G. Karolewicz wspomina, że ks. dr Insadowski habilitował się na Uniwersytecie Warszawskim w roku 1932, por. Karolewicz II, s. 88. Według innej teorii data habilitacji to rok 1936, por. też J. Pastuszka, *Wspomnienia o Katolickim Uniwersytecie Lubelskim z lat 1934-1939* [w:] *Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1925-1939 we wspomnieniach swoich pracowników i studentów*, red. G. Karolewicz, Lublin 1989, s. 117. Tymczasem A. Dębiński, na podstawie informacji zawartych w teczce osobowej ks. Insadowskiego powątpiewa, czy proces habilitacyjny w ogóle się odbył, por. A. Dębiński, *Prawo rzymskie w KUL* [w:] *Prawo, kultura, uniwersytet*, red. A. Dębiński, Lublin 1999, s. 125, przyp. 18. Faktem jest, że w kwestionariuszu osobowym z dnia 6 grudnia 1945 rubryki „data habilitacji” oraz „zakres habilitacji” pozostawiono bez wypełnienia. O habilitacji nie ma mowy także w *curriculum vitae* sporządzonym własnoręcznie przez ks. Insadowskiego dnia 10 grudnia 1945, zob. AU KUL, A 22.

²² H. Insadowski, *Res sacra w prawie rzymskim. Studium z sakralnego prawa rzymskiego*, Lublin 1931.

²³ A. Dębiński, *Prawo rzymskie w KUL* [w:] *Prawo, kultura, uniwersytet*, red. A. Dębiński, Lublin 1999, s. 127.

²⁴ Prof. Taubenschlag łączyły z ks. prof. Insadowskim więzy szczerzej przyjaźni. Kiedy prof. Taubenschlag zapragnął przyjąć chrzest, to właśnie ks. prof. Insadowski mu go udzielił, por. ks. P. Pałka, *Moje lata studenckie na Wydziale Prawa Kanonicznego (1932-1936)* [w:] *Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1925-1939 we wspomnieniach swoich pracowników i studentów*, Lublin 1989, s. 151. Szerzej na temat postaci słynnego papirologa zob. V. Arganio-Ruiz, *Raphael Taubenschlag*, *Iura* 10 (1959), s. 146-148; A. Berger, *Raphael Taubenschlag*, „*The Polish Review*” 3 (1958), z. 3, s. 3-11; J. Hermann, *Raphael Taubenschlag*, *ZRG RA* 76 (1959), s. 682-684.

²⁵ Zob. *Quid momenti habuerit christianismus ad ius romanum matrimoniale evolovendum* [w:] *Acta Congressus Iuridici Internationalis*, t. II, Romae 1935, s. 37-87. Praca ta dziś jeszcze spotyka się z zasłużonym zainteresowaniem nie tylko w środowisku romanistycznym. Ostatnio: J. Brundage, *Law, Sex, and Christian Society in Medieval Europe*, Chicago, 1987, s. 105, przyp. 133.

²⁶ Zob. E. Costa, *Il diritto nei poeti di Roma*, Roma 1898; F. Stella-Maranza, *Orazio e la giurisprudenza romana*, Roma 1935.

²⁷ W. Osuchowski, [rec.] H. Insadowski, *Prawo rzymskie u Horacego*, CPH 1 (1948), s. 132.

²⁸ *Prawo rzymskie jako źródło prawa kanonicznego* [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Jego Ekscelencji Biskupa M. L. Fulmana*, cz. I, Lublin 1939, s. 11-15.

²⁹ AU KUL, A-22.

³⁰ Paradoksalnie, ks. prof. Insadowski obawiał się, że Lublin zostanie zniszczony podczas działań wojennych, dlatego wysłał swoje rzeczy do Warszawy, gdzie spłonęły razem z jego mieszkaniem. Nie jest jednak wykluczone, że rękopisy ocalały i znajdują się w bibliotece Seminarium Duchownego we Włocławku – zob. list ks. dra Stefana Biskupskiego do p. Łucji Szlakowej, archiwum rodzinne p. Heleny Wnuk.

³¹ Zob. J. Pokrowski, *Historia prawa rzymskiego*, t. I-II, Lublin 1927-28.

³² Szerzej na temat dziejów Biblioteki Uniwersyteckiej KUL w okresie międzywojennym zob. D. Dzierzkowska, *Biblioteka Główna Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, ABMK 8 (1964), s. 29-43.

³³ A. Dębiński, *Henryk Insadowski* [w:] *Profesorowie prawa*, s. 109.

³⁴ Dalsze uwagi na temat dziejów uczelni w czasie okupacji hitlerowskiej zob. A. Petrani, *Działalność Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w czasie okupacji*, Lublin 1983.

³⁵ W sprawozdaniu dziekana Wydziału Prawa Kanonicznego za rok akademicki 1944/45 napisano: „Wydział prawa kanonicznego był czynny w latach 1943 i 1944 w Warszawie, gdzie prowadzono potajemne wykłady. Wykładowcami byli ks. prof. Insadowski jako kierownik studiów...”, por. archiwum rodzinne p. Haliny Wnuk. Zob. także A. Petrani, *Działalność*, s. 16, 52-54; 129; A. Dębiński, *Henryk Insadowski* [w:] *Profesorowie prawa*, s. 108.

³⁶ Zob. J. Ziółek, *Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1944-1992* [w:] *Księga Pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wkład w kulturę polską w latach 1968-1993*, Lublin 1994, s. 31 i n.

³⁷ A. Dębiński, *Prawo rzymskie w KUL* [w:] *Prawo, kultura, uniwersytet*, s. 125, przyp. 18.

³⁸ Szerzej na temat sylwetki tego uczonego zob. H. Kupiszewski, *Wacław Osuchowski 1906-1988*, PK 33 (1990), z. 1-2, s. 201-204; R. Wiaderna-Kuśnierz, *Droga Wacława Osuchowskiego do profesury – w 100-lecie urodzin (1906-1988)*, „*Studia Iuridica Lublinensia*” 8 (2006), s. 167-176.

³⁹ Zob. J. Ziółek, dz. cyt., s. 34-35.

⁴⁰ Por. AU KUL, A-3332.

⁴¹ A. Dębiński, *Prawo rzymskie w KUL* [w:] *Prawo, kultura, uniwersytet*, s. 130.

⁴² *Przyczyny rozwojowe rzymskiego prawa obywatelskiego w epoce wczesnego cesarstwa*, „*Sprawozdania Towarzystwa Naukowego KUL*” 1 (1947), s. 14.

⁴³ Warto podkreślić, że mimo zaistniałej niezręcznej sytuacji rozstanie prof. Osuchowskiego z Uczelnią przebiegło spokojnie i w ugodowej atmosferze. W piśmie z dnia 28 marca 1946 ówczesny dziekan Wydziału Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych prof. Zdzisław Papierkowski pisał: „niestety, wobec Pańskiego ultimatum w trybie *ne varietur* nie udało się sprawy inaczej załatwić. [...] ponieważ *fortuna variabilis*, przeto nie jest rzeczą wykluczoną, że będziemy jeszcze kiedyś ze sobą współpracować”. W odpowiedzi profesor wyjaśniał, że jego słowa zostały opatrnie zrozumiane, dziękując przy okazji za pomoc i życzliwość, jakiej doświadczył podczas pracy na KUL. Zgodnie z przypuszczeniem prof. Papierkowskiego dalsza kooperacja na polu naukowym pomiędzy prof. Osuchowskim a członkami Katedr Prawa Rzymskiego na KUL przebiegała poprawnie. Na pogrzebie swego ucznia i przyjaciela, ks. Płodzienia, prof. Osuchowski wspominał, że po zakończeniu swej pracy na KUL wielokrotnie bywał w Lublinie na zaproszenie tego ostatniego – *Przemówienie na pogrzebie Ks. Doc. Dra Stanisława Płodzienia wygłoszone przez Prof. Dra Wacława Osuchowskiego dnia 28.III.1962 r. w Lublinie*, RTK 10 (1963), z. 4, s. 13.

⁴⁴ Do wybuchu wojny pracował na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza jako docent, por. A. Redzik, *Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1939-1946*, Lublin 2006, s. 59. Szerzej na temat sylwetki tego uczonego zob. J. Grzywacz, *Biskup Profesor Doktor Piotr Katwa*, RTK 23 (1976), z. 5, s. 7-9; Karolewicz II, s. 92 i n.; M. Stasiak, *Piotr Katwa* [w:] *Profesorowie prawa*, s. 126 i n.

⁴⁵ M. Kuryłowicz, *Prawo rzymskie w uniwersytetach*, s. 201; A. Petrani, *Działalność*, s. 17, 54, 59.

⁴⁶ Szerzej na ten temat zob. A. Massalski, S. Medycki, *Kielce w latach okupacji hitlerowskiej 1939-1945*, Ossolineum 2007, s. 203 i n.

⁴⁷ 16 grudnia 1943 rozpoczęły się zajęcia na kierunku polonistyka, por. A. Massalski, S. Medycki, dz. cyt., s. 204.

⁴⁸ Zob. T. Konopiński, *Powstanie, rozwój i stan obecny kursów uniwersyteckich w Kielcach*, Kielce 1945, s. 1.

⁴⁹ Zob. T. Wróbel, *Katalog rektorów, wicerektorów, profesorów, ojców duchownych i prefektów [w:] Księga jubileuszowa Seminarium Duchownego w Kielcach 1727-1977*, Kielce 1977, s. 467.

⁵⁰ *Sprawozdanie Dziekana Wydziału Prawa Kanonicznego za rok akademicki 1944/5*, archiwum rodzinne p. Haliny Wnuk. Po latach ks. prof. Kałwa wspominał: „Praca ta była prowadzona pod własną firmą KUL, ale w porozumieniu z kierownictwem tajnego nauczania Uniwersytetu Ziemi Zachodnich. Właściwym najważniejszym terenem pracy naukowej Uniwersytetu Ziemi Zachodnich była Warszawa [w ramach tych struktur nauczał prawa rzymskiego w stolicy ks. prof. Insadowski – uw. M. J.], jednak praca ta objęła i inne ośrodki Polski, do których należały także Kielce. [...] Kierownikowi naukowemu studiów prawnych [tj. ks. prof. Kałwie – uw. M. J.] proponowano wprawdzie prowadzenie tych studiów pod ogólną formą UZZ, przeważało przecież poczucie wierności dla własnej placówki naukowej...”, por. P. Kałwa, *Sprawozdanie z tajnego nauczania w Kielcach [w:] Skład osobowy. Spis wykładów i instytucji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w roku akademickim 1946/47 oraz sprawozdanie za lata poprzednie*, Lublin 1947, s. 17-18.

⁵¹ Por. A. Massalski, S. Medycki [w:] *Kielce w latach okupacji...*, s. 204.

⁵² Kielce nie miały przed wojną ani jednej biblioteki naukowej, zaś „profesorowie, którzy znaleźli się tu w czasie okupacji, przyjeżdżali najczęściej pozbawieni nie tylko warsztatu naukowego, ale często i sprzętów codziennego użytku oraz odzieży”, tamże, s. 206.

⁵³ Indeksy były podzielone na rubryki, w których należało wpisać nazwisko słuchacza, nazwisko wykładowcy, nazwę przedmiotu oraz liczbę godzin, tamże, s. 207.

⁵⁴ Szerzej na temat tej postaci zob. J. Dudziak, *Profesor Leszek Winowski*, RTK 28(1981), z. 5, s. 5-25; zob. także A. Redzik, dz. cyt., s. 36, 67.

⁵⁵ Profesor Osuchowski miał o swym studencie jak najlepsze zdanie. W jego ocenie „[ks. Płodzień] odznaczał się niezwykłą inteligencją i zdolnościami” – *Przemówienie na pogrzebie Ks. Doc. Dra Stanisława Płodzieńca wygłoszone przez Prof. Dra Wacława Osuchowskiego dnia 28.III.1962 r. w Lublinie*, RTK 10 (1963), z. 4, s. 13.

⁵⁶ *Lex Rhodia de iactu. Studium z zakresu prawa handlowo-morskiego*, Lublin 1961.

⁵⁷ Po latach jego opiekun naukowy, prof. W. Osuchowski stwierdził: „Jako promotor byłem dumny z tak doskonałego ucznia”, por. *Przemówienie na pogrzebie Ks. Doc. Dra Stanisława Płodzieńca wygłoszone przez Prof. Dra Wacława Osuchowskiego dnia 28.III.1962 r. w Lublinie*, RTK 10 (1963), z. 4, s. 13.

⁵⁸ R.K. Kuratowski, S. Płodzień, *Lex Rhodia de iactu. Studium z zakresu prawa handlowo-morskiego*, „The International and Comparative Law Quarterly” 11 (1962), s. 1253-1255.

⁵⁹ K. Burczak, *Stawomir Płodzień [w:] Profesorowie prawa*, s. 242. Spełniły się tym samym przypuszczenia prof. Osuchowskiego, który po latach wspominał: „nie zawiodły mnie oczekiwania, że On właśnie będzie kontynuatorem badań romanistycznych w lubelskim ośrodku naukowym” – *Przemówienie na pogrzebie Ks. Doc. Dra Stanisława Płodzieńca wygłoszone przez Prof. Dra Wacława Osuchowskiego dnia 28.III.1962 r. w Lublinie*, RTK 10 (1963), z. 4, s. 13.

⁶⁰ Świadczy o tym zachowane pismo do rektora KUL, w którym ks. dr Płodzień informuje, że zbiera materiały „do przyszłej pracy habilitacyjnej, którą pisze pod kierunkiem prof. Rafała Taubenschlaga” – A-343, AU KUL.

⁶¹ S. Płodzień, *The origins and competence of praktor xenikon*, „Journal of Juristic Papyrology” 5 (1951), s. 217-227.

⁶² W wykazie poświęconym nowościom z zakresu papirologii prawniczej autor ten umieścił pracę ks. Płodzieńca w części III (*Gerichtsverfassung und Prozess*), opatrując ją komentarzem: „eine vorzügliche Materialsammlung. Den Kern des Rätsels, wie es gekommen ist, dass der fiskalische Vollstreckungsbeamte in zivilprozessualen

Interesse tätig wurde, müssen freilich noch neue Funde einmal öffnen", por. E. Seidl, *Juristische Papyrusurkunde*, 11. Bericht (Neuerscheinungen von September 1949 bis September 1952), „*Studia et Documenta Historiae et Iuris*” 18 (1952), s. 348. Zob. także Zabłocka, *Romanistyka polska po II wojnie światowej*, Warszawa 2002, s. 70-71, przyp. 192.

⁶³ Egzekucja sądowa w prawie grecko-rzymskiego Egiptu, „*Sprawozdania Towarzystwa Naukowego KUL*” 9 (1958), s. 30-31.

⁶⁴ [rec.]R. Taubenschlag, *Rzymskie prawo prywatne na tle praw antycznych*, Warszawa 1955, PiP 12 (1957), z. 6, s. 1206-1209.

⁶⁵ [rec.]R. Taubenschlag, *Rzymskie prawo prywatne*, Warszawa 1955, PiP 12 (1957), z. 9, s. 444-446.

⁶⁶ Praca wydana drukiem: *Dowód z opinii biegłych w procesie kanonicznym*, Lublin 1958.

⁶⁷ Tamże, s. 42 i n.; *Geneza i zakres pomocy prawnej w stadium procesowym sędziowskiego orzekania*, ZN KUL 1 (1958), z. 1, s. 53-71; *Querella nullitatis jako środek odwoławczy od wyroków w procesie kanonicznym*, Lublin 1959, s. 27 i n.

⁶⁸ Kulisy likwidacji Sekcji przedstawia A. Mezglewski, *Okoliczności likwidacji sekcji prawa w 1952 r.* [w:] *Prawo, kultura, uniwersytet*, s. 55 i n.

⁶⁹ Kierownikiem był ówczesnie prof. Leszek Winowski, por. J. Dudziak, dz. cyt., s. 12.

⁷⁰ Por. T. Madała, K. Narecki, *Filologia klasyczna w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w latach 1918-2004*, s. 10 i n.

⁷¹ Z ustnej relacji byłego studenta ks. prof. Płodzienia, obecnie kierownika Katedry Filologii Greckiej, prof. Henryka Podbielskiego.

⁷² Warto wspomnieć, że w roku 1962 odbyła się na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim publiczna obrona doktoratu znakomitego romanisty o. W. Bojarskiego na temat *In integrum restitutio jako nadzwyczajny środek odwoławczy od wyroków w przedkodeksowym prawie kanonicznym*. Promotorem pracy był ks. prof. Płodzień. Zob. także W. Bojarski, *In integrum restitutio w prawie rzymskim*, RTK 10 (1963), z. 4, s. 13-17. Szerzej na temat sylwetki W. Bojarskiego zob. W. Dajczak, *Władysław Bojarski*, CPH 52 (2000), z. 1, s. 425-428.

⁷³ Jako prorektor ks. prof. Płodzień powierzył 12 października 1954 wykłady na Wydziale Filozoficznym Karolowi Wojtyłe, prowadzone przez niego do roku 1978, w którym został wybrany na papieża.

⁷⁴ AU KUL, A-343.

⁷⁵ Mistrz, a następnie wieloletni przyjaciel zmarłego, prof. Osuchowski, podczas pogrzebu oświadczył w swej przemowie, że z chwilą odejścia ks. Płodzienia „romanistyka polska doznała wielkiej straty i okryła się głęboką żalobą”, por. *Przemówienie na pogrzebie Ks. Doc. Dra Stanisława Płodzienia wygłoszone przez Prof. Dra Wacława Osuchowskiego dnia 28.III.1962 r. w Lublinie*, RTK 10 (1963), z. 4, s. 14.

⁷⁶ Zmarłemu oddali w niej hołd zarówno uczeni romaniści z kraju (W. Bojarski, H. Kupiszewski, W. Osuchowski, A. Vetulani, A. Wiliński, F. Wycisk), jak i zagraniczni (Th. Mayer-Maly, J.A.C. Thomas). Publikację zrecenzowali: niedoszły mistrz ks. Płodzienia, legenda światowej romanistyki, prof. Max Kaser, *Mélanges dédiés à Stanisław Płodzień*, Lublin 1963, ZRG RA 81 (1964), s. 496-498, a także mgr Franciszek Wycisk, *Mélanges dédiés à Stanisław Płodzień*, Lublin 1963, PK 7 (1964), z. 3-4, s. 184-191. Zob. także A. Petrani, *Ks. Stanisław Płodzień*, RTK 10 (1963), z. 4, s. 11.

⁷⁷ Szerzej na temat tej postaci zob. H. Kupiszewski, *Adam Wiliński*, ZRG RA 96 (1979), s. 245-247; M. Kuryłowicz, M. Żołnierczuk, *Adam Wiliński*, CPH 30 (1978), z. 1, s. 249-252; M. Kuryłowicz, *Twórcy lubelskiego ośrodka historyczno-prawnego*, „*Annales UMCS*”, Sectio G, 35 (1998), s. 25-28.

⁷⁸ Na bazie doktoratu powstał artykuł: *Maiores trimo. Granica wieku trzech lat w prawie rzymskim*, CPH 7 (1955), z. 1, s. 43-48.

⁷⁹ A. Dębiński, *Prawo rzymskie w KUL* [w:] *Prawo, kultura, uniwersytet*, s. 133; M. Kuryłowicz, *Prawo rzymskie w uniwersytetach*, s. 202.

⁸⁰ RTK 10 (1963), s. 215-243.

⁸¹ RTK 12 (1965), s. 131-150.

⁸² *Alimenta et victus dans le droit romain classique*, „*Revue Historique de Droit Français et Etranger*” 50 (1972), s. 205-228.

⁸³ Np. K.-H. Ziegler, *Das private Schiedsgericht im antiken römischen Recht*, RTK 19 (1972), s. 129-131; K. Kolańczyk, *Prawo rzymskie*, Warszawa 1973, ZRG RA 91 (1974), s. 551-553; K. Kolańczyk, *Prawo rzymskie*, Warszawa 1973, ZRG RA 94 (1977), s. 526-527; J. Rezler, *Język łaciński dla prawników*, Warszawa 1973, ZRG RA 91 (1974), s. 553-555; F. Sturm, *Stipulatio Aquiliana. Textgestalt und Tragweite der Aquilianischen Ausgleichsquittung im klassischen römischen Recht*, München 1972, PK 17 (1974), z. 3-4, s. 330-335; M. Wurm, *Apokeryxis, abdicatio und exhereditatio*, München 1972, tamże, s. 335-345; H.F. Jolowicz, *Roman Foundations of Modern Law*, Oxford 1957, tamże, s. 345-357.

⁸⁴ *Historia źródeł europejskiego prawa prywatnego (1100-1500)*, CPH 26 (1974), z. 2, s. 223-235.

⁸⁵ H. Coing, *Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte*, t. I, *Mittelalter (1100-1500). Die gelehrten Rechte und Gesetzgebung*, München 1973.

⁸⁶ Zob. AU KUL, A-821.

⁸⁷ Później na KUL już nie powrócił. Po krótkiej przerwie został zatrudniony jako wykładowca prawa rzymskiego w filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku (Wydział Prawa), gdzie wykładał prawo rzymskie do swego przejścia na emeryturę w roku 1999. W roku akademickim 1997/98 dojeżdżał także do Wilna, gdzie wykładał prawo rzymskie dla studentów polskiego pochodzenia na tworzącym się Wydziale Prawa przy erygowanej Universitas Studiorum Polona Vilnensis.

⁸⁸ Obszernie na temat sylwetki tego uczonego zob. F. Ciepły, *Zdzisław Papierkowski [w:] Profesorowie prawa*, s. 201-209; Karolewicz II, s. 161 i n.; tejsze, *Profesor Doktor Zdzisław Papierkowski*, RTK 26 (1974), z. 5 s. 7-11; J. Świtka, *Prof. dr hab. Zdzisław Papierkowski [w:] Prawo, kultura, uniwersytet*, s. 193 i n.

⁸⁹ *Bezskuteczne podżeganie do przestępstwa*, Warszawa 1928.

⁹⁰ *Dowód poszlakowy w postępowaniu karnym. Studium procesowo-prawne*, Lublin 1933.

⁹¹ W roku 1944 objął na nowo zajęcia na KUL i osiadł na stałe w Lublinie, zob. F. Ciepły, dz. cyt., s. 202; Karolewicz II, s. 161-162; A. Redzik, dz. cyt., s. 320.

⁹² A. Dębiński, *Prawo rzymskie w KUL [w:] Prawo, kultura, uniwersytet*, s. 132; Karolewicz II, s. 149.

⁹³ J. Świtka, dz. cyt., s. 196.

⁹⁴ *Proces karny w starożytności greckiej i rzymskiej*, „Roczniki Humanistyczne” 6 (1957), z. 2, s. 159-176.

⁹⁵ *Dowód pośredni w starożytnym procesie karnym*, RTK 10 (1963), z. 4, s. 97-112.

⁹⁶ Por. J. Świtka, dz. cyt., s. 198.

⁹⁷ Por. M. Zabłocka, dz. cyt., s. 124-125.

⁹⁸ *Adopcja w prawie rzymskim przedklasycznym i klasycznym*, Lublin 1973.

⁹⁹ *Adoptio prawa rzymskiego. Rozwój i zmiany w prawie poklasycznym i justyniańskim*, Lublin 1976.

¹⁰⁰ *Crimina et mores. Prawo karne i obyczaje w starożytnym Rzymie*, red. H. Kowalski, M. Kuryłowicz, Lublin 2001; *Religia i prawo karne w starożytnym Rzymie*, red. A. Dębiński, M. Kuryłowicz, Lublin 2002; *Contra leges et bonos mores. Przestępstwa obyczajowe w starożytnej Grecji i Rzymie*, red. H. Kowalski, M. Kuryłowicz, Lublin 2005.

¹⁰¹ AU KUL, A-1537.

¹⁰² *Kara śmierci w starożytnym Rzymie*, red. H. Kowalski, M. Kuryłowicz, Lublin 1996.

¹⁰³ *Religia i prawo karne w starożytnym Rzymie*, red. A. Dębiński, M. Kuryłowicz, Lublin 2002.

¹⁰⁴ Zob. M. Kuryłowicz, *Prawo rzymskie. Historia, tradycja, współczesność*, Lublin 2003, s. 145; M. Zabłocka, dz. cyt., s. 129-131.

¹⁰⁵ AU KUL, A-1537.

¹⁰⁶ Por. *The Application of Roman Law According to the Decretal Intelleximus of Pope Lucius III*, „Review of Comparative Law” 9 (2004), s. 9-26; *Papiestwo a nauka prawa rzymskiego w XII – XIII wieku [w:] Współczesna romanistyka prawnicza w Polsce*, red. A. Dębiński, M. Wójcik, Lublin 2004, s. 49-63.

¹⁰⁷ W 2008 roku ukazało się 2. wydanie monografii.

¹⁰⁸ A. Dębiński, K. Burczak, M. Jońca, *Łacińskie sentencje i powiedzenia prawnicze*, Warszawa 2007.

¹⁰⁹ G. Jędrejek, *Niemiecka szkoła historyczno-prawna a prawo rzymskie w Polsce w XIX wieku* (2002); M. Wójcik, *Fundacje dobroczynne (piae cause) w prawie rzymskim poklasycznym* (2002); M. Pyter, *Nurt historyczny w polskiej kanonistyce w okresie międzywojennym* (2002); S. Józwiak, *Państwo i Kościół w pismach św. Augustyna* (2003); K. Burczak, *Prawo azylu w ustawodawstwie synodów galijskich V-VII wieku* (2004); J. Konecka-Misztal, *Incestum w prawie rzymskim* (2005); A. Peroutka, *Powstanie i funkcjonowanie kapituły kolegiackiej św. Maurycego w Kromierzyżu (1262-1989). Studium historyczno-prawne* (2005); I. Majkov, *Status sudeckiej części archidiecezji praskiej w latach 1939-1944. Studium historyczno-prawne* (2005); V. Picha, *Powstanie i rozwój czeskokrumłowskiej prałatury w latach 1655-1994* (2005); M. Jońca, *Przestępstwo parricidium w rzymskim prawie karnym* (2006).

¹¹⁰ K. Burczak, *Prawo azylu w ustawodawstwie synodów galijskich V-VII wieku*, Lublin 2005; S. Józwiak, *Państwo i Kościół w pismach św. Augustyna*, Lublin 2004; J. Misztal-Konecka, *Incestum w prawie rzymskim*, Lublin 2007; M. Pyter, *Nurt historycznoprawny w kanonistyce polskiej w okresie dwudziestolecia międzywojennego*, Lublin 2006; M. Wójcik, *Fundacje dobroczynne w rzymskim prawie poklasycznym*, Lublin 2003.

¹¹¹ M.in. *Świeccy fundatorzy instytucji dobroczynnych w Kościele starożytnym*, „Vox Patrum” 42-43 (2002), s. 327-337; *Dobra na rzecz wykupu jeńców w rzymskim prawie poklasycznym*, RNP 14 (2004), z. 1, s. 155-169.

¹¹² *Fundacje dobroczynne w rzymskim prawie poklasycznym*, Lublin 2003.

¹¹³ *Wstąpienie do klasztoru jako przyczyna ustania małżeństwa w prawie justyniańskim [w:] Wokół problematyki małżeństwa w prawie rzymskim. Henrico Insadowski in memoriam (1888-1946)*, red. A. Dębiński, M. Wójcik, Lublin 2007, s. 171-190; *Szaleństwo arian jako przestępstwo godzące w jedność państwa [w:] Salus rei publice suprema lex*, red. A. Dębiński, H. Kowalski, M. Kuryłowicz, Lublin 2007, s. 357-377.

¹¹⁴ *Problematyka prawna w De civitate Dei św. Augustyna*, Lublin 2004.

¹¹⁵ Zob. recenzję H. Misztala: *Stanisław Józwiak, Państwo i Kościół w pismach św. Augustyna*, Lublin, Wydawnictwo KUL 2004, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 7 (2005), s. 316-322.

¹¹⁶ *Uwagi św. Augustyna o małżeństwie i rodzinie rzymskiej [w:] Wokół problematyki małżeństwa w prawie rzymskim. Henrico Insadowski (1888-1946) in memoriam*, red. A. Dębiński, M. Wójcik, Lublin 2007, s. 135-154.

¹¹⁷ *Audientia episcopalis w działalności św. Augustyna [w:] Współczesna romanistyka prawnicza w Polsce, Ogólnopolska Konferencja Zakładów i Katedr Prawa Rzymskiego*, red. A. Dębiński, M. Wójcik, Lublin 2004., s. 143-152.

¹¹⁸ *Prawo wstawienictwa biskupa w obronie osób sądzonych i jego zastosowanie według św. Augustyna [w:] Kościelne Prawo Procesowe. Materiały i Studia*, t. 4, Lublin 2007, s. 229-246.

¹¹⁹ Zob. np. *The Criminal Liability of the Honestiores in the 2nd and 3rd Centuries A.D. according to Selected Legal Acts*, „Antiquitas” 28 (2005), s. 27-47; *Blood Revenge and Murder Trial in the Early Roman Law*, „Eos” 91 (2004), s. 44-51; *Poenā cullei. Kara czy rytuał?*, „Zeszyty Prawnicze UKSW” 5 (2005), z. 1, s. 83-100; *Środki dowodowe zastosowane w procesie chrześcijan pontyjskich w relacji Pliniusza Młodsze (Ep. 10. 96)*, tamże, z. 2, s. 99-114.

¹²⁰ *Ateńskie procesy o zabójstwa w V i IV wieku p.n.e. [w:] Współczesna romanistyka prawnicza w Polsce*, red. A. Dębiński, M. Wójcik, Lublin 2004, s. 117-140; *Cudzołóstwo (moicheia) w społeczeństwie i prawie ateńskim epoki klasycznej [w:] Contra leges et bonos mores*, red. M. Kuryłowicz, H. Kowalski, Lublin 2005, s. 109-125; zob. także (z Pawłem Szarkiem) *Z egipskich papirusów*, „Studia Prawnicze KUL” 32(2007), z. 4, s. 121-129.

¹²¹ *Antoniusz i Kleopatra – jakie małżeństwo? [w:] Wokół problematyki małżeństwa w prawie rzymskim. Henrico Insadowski (1888-1946) in memoriam*, red. A. Dębiński, M. Wójcik, Lublin 2007, s. 113-133; *Causam tamquam susceptam et tam manifestam relinquit. Problemy interpretacyjne związane z Cic. pro Cluent. 13, 38-39 [w:] Salus rei publice suprema lex. Ochrona interesów państwa w prawie karnym starożytnej Grecji i Rzymu*, red. A. Dębiński, H. Kowalski, M. Kuryłowicz, Lublin 2007, s. 57-71.

¹²² A. Dębiński, K. Burczak, M. Jońca, *Łacińskie sentencje i powiedzenia prawnicze*, Warszawa 2007.

¹²³ Zob. *Starożytne kodyfikacje prawa a współczesna kultura jurydyczna*, red. A. Dębiński, Lublin 2000.

¹²⁴ Zob. *Współczesna romanistyka prawnicza w Polsce*, Ogólnopolska Konferencja Zakładów i Katedr Prawa Rzymskiego, red. A. Dębiński, M. Wójcik, Lublin 2004.

¹²⁵ Zob. *Wokół problematyki małżeństwa w prawie rzymskim. Henrico Insadowski (1888-1946) in memoriam*, red. A. Dębiński, M. Wójcik, Lublin 2007.

¹²⁶ Zob. *Salus rei publicae suprema lex. Ochrona interesów państwa w prawie karnym starożytnej Grecji i Rzymu*, red. A. Dębiński, H. Kowalski, M. Kuryłowicz, Lublin 2007.

¹²⁷ Zob. *Prawo rzymskie a kultura prawna Europy*, red. A. Dębiński, M. Jońca, Lublin 2008; *Roman Law and European Legal Culture*, eds. A. Dębiński, M. Jońca, Lublin 2008; *Rzymskie prawo ta prawowa kultura Jewropy*, red. A. Dębiński, M. Jońca, Lublin 2008.

¹²⁸ M. Kuryłowicz, *Prawo rzymskie. Historia*, s. 171.

¹²⁹ Plin. *Epist.* 8,19.